
XIX. SZÁZAD

Egy szabadságszobor születése: a római Giordano Bruno-émlékmű története

A Római Magyar Akadémiától pár lépésnyire, az Örök Városba „zarándokoló” művészek, tudósok, bölcsesek, egyetemi oktatók és hallgatók számára oly ismerős és kedves piactéren, a Campo de' Fiorin magasodik komoran és fenségesen Giordano Bruno bronzszobra, akit azon a helyen égettek meg máglyán, elevenen 1600. február 17-én. A szobroknak is, miként a könyveknek, „megvan a maguk története”: a mozdulatlanságot, állandóságot kifejező emlékművek élettörténete olykor nagyon is viharosan alakult. A Bruno-szoboré is regényesen izgalmas, drámaian fordultatos, eposzian hősies, politikatörténeti, társadalomtörténeti, eszmetörténeti szempontból egyaránt fölöttébb tanulságos volt. Ez derül ki *Massimo Bucciattini*, a Sienai Egyetem tudománytörténész oktatója *Campo dei Fiori. Egy elátkozott emlékmű története* (*Campo dei Fiori. Storia di un monumento maledetto*) című terjedelmes, részletes, információkban rendkívül gazdag, ugyanakkor színes, fordultatos, letehetetlenül izgalmas (és ritka, becses, érdekes képanyaggal illusztrált) monográfiájából.

Bucciattini alaptézise szerint az 1889-ben felavatott Giordano Bruno-émlékmű éppúgy „szabadságszobor” volt, illetve „a haladás nagyszabású jelképe”, mint „kortársai”, az 1886-os New York-i Szabadságszobor és az 1889-es párizsi Eiffel-torony (XV–XVIII. o.). „Egy szobor életrajzát” megírva, a kutató valójában „két Olaszország harcát mutatja be (XVII–XVIII. o.): az egyik táborban sorakoztak a Risorgimento örökösei, akik a reneszánsz filozófusban a nemzeti szabadságharc hőseinek, Mazzininak, Garibaldinak elődjét, a gondolatszabadság a „libertas philosophandi” vértanúját, a progresszió jelképét tisztelték (XXII., 29–30., 58–67., 98–99., 133–134. 194., 206., 245–247. o.), a másikban a pápa, a Vatikán, a katolikus egyház, mely a „hitehagyott, istentelen eretnek” Bruno laikus „szentté avatásában” vallás- és egyházellenes támadást látott, „sátáni orgiát” az „elátkozott téren” (*Campo Maledetto*), „a Sátán zászlai alatt” és másképpen bár, de szintén folytonosságot vélt felfedezni a „Nolai” kultusza és

a pápaság világi hatalmának alig húsz évvel azelőtti megdöntése között (223., 244., 256–266. o.).

A monográfus minden részletre kiterjedő figyelemmel feltárja a szoborállítás nápolyi előzményeit (5–25. o.), diákok, a római La Sapienza Egyetem két hallgatója (Alfredo Comandini és Adriano Colocci) általi kezdeményezését (26–46. o.), melyhez aztán olyan nagyságrendű tudósprofesszorok csatlakoztak, mint a legnagyobb olasz irodalomtörténész, egy időben oktatási miniszter, Francesco De Sanctis, neves filozófusok, Antonio Labriola és Bertrando Spaventa és az esztétorténész-politikus Domenico Berti (3., 21–25., 52., 78–81., 118–119., 207. o.). Megvilágítja, miként lett a szoborügy „egyetemes” léptékű, hogyan készített támogató kiállásra megannyi világhírességet, „a két világ hőst”, Giuseppe Garibaldit, az olasz nemzeti üggyel rokonszenvező angol költőt, Swinburne-t, a brit filozófust, Herbert Spencert, az amerikai váteszt, Walt Whitmant, az olasz honleánnyá lett angoliai születésű Jessie White Mariót, Mazzini harcostársát és életrajzíróját... (70., 135–136., 241., 249., 259. o.)

A „szoborharc” kezdettől fogva politikai jellegű volt, s az maradt a végkifejletig, amikor is a liberálisok győzelme a római önkormányzati választásokon – a konzervatív erők tizenkét éves halogatása után – lehetővé tette a terv megvalósítását. (204–211. o.) A küzdelem, elérvén csúcspontját, majdhogynem párharccá, gigantomachiává lett, egyfelől Francesco Crispi miniszterelnökkel, aki egykori mestere, Mazzini demokratizmusát sok szempontból eláruló autoriter vezérből ekkor úgyszólván a szabadelvűség hőségévé lényegült át (156–174. o.), másfelől XIII. Leó pápával, aki ugyan elődjénél, IX. Piusnál sokkal nyitottabbnak bizonyult az „idők szavára”, mégsem volt képes semminémű önkritikára, „mea culpára”, a négyszáz évvel korábbi filozófusgyilkosságot illetően azonosult az inkvizíciós katolicizmussal s az eretneküldöző VIII. Kelemennel (257–262., o., vö. Madarász Imre: Két máglya. Savonarola és Giordano Bruno, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2014, 49–54., 105–147. o.). Így válhatott a Campo de’ Fiori a laikus és radikális erők és a merev klerikalizmus konfrontációjának harcterévé, „a kevés laikus és antiklerikális harc egyikének terepévé, melyet Itáliában megvívtak” (XVII.–XX. o.). A „questione romana”, Róma 1870-es felszabadítása-elfoglalása, az olasz nemzetállam fővárosává tétele, a „pápai királyság” megdöntése meghatározta a „kultúrharc” légkörét.

A könyv nem marad adós magának a szoborműnek, *Ettore Ferrari* szobrászművész remekének az elemzésével sem: a titokzatos, egyszersmind elementáris erejű, egyszerre megrendítő és felemelő csuklyás-csuhás alakkal, *Giovanni Bovio* epigrammaköltő hatásos feliratával („Giordano Brunónak

az általa megjövendőlt század, itt ahol a máglya égett”), más eretnekek és mártírok medalionjaival a talapzatán (Husz, Vanini, Szervét, Galilei helyett Sarpi etc., 137–155., 212–223., 272. o.).

A mű kitekint a „Bruno-csata” (277. o.) utóéletére. A szimbolikus esemény megalapozta az addig nem kellően ismert Giordano Bruno kultuszát és tudományos kutatását (47–67. o.), megnyitotta az utat Garibaldi és – jóval később – Mazzini római emlékművének felállítása felé (276–278. o.), először adott módot – katolikus körökben megbotránkozással fogadott – nőtüntetésre, a majdani feminista jogküzdelmek előjeleként (271. o.), és később sem merevedett protokolláris „emlékezéshelyé”: tüntetések, „szabadságmozgalmak jelképes helye” maradt mindmáig Róma szívében (287–313. o.). A „genius loci” hatott és hat. A hely szelleme mellett a lángész szelleme is.

Massimo Bucciantini: Campo dei Fiori. Storia di un monumento maledetto (Campo dei Fiori. Egy elátkozott emlékmű története), Einaudi, Torino, 2015, 391 o.

Madarász Imre